



Vojko Devetak

SAKRAMENAT POMIRENJA I POKORE (Nastavak)

6. Red pomirenja pokornika s općom ispovijedi i skupnim odrješenjem

Novi Red pokore predvidio je jedan novi oblik slavljenja sakramenta pomirenja i pokore za veće mnoštvo pokornika. U tom obredu obavlja se zajednički ispit savjesti i daje se zajedničko sakramentalno odrješenje, a zbog izvanrednih prilika i stvarnih nemogućnosti odgađa se pojedinačna ispovijed na optužbe teških grijeha pred ispovjednikom. U redovitim uvjetima pak i dalje ostaje „pojedinačna i cjelovita ispovijed i odrješenje jedini redoviti način kojim se vjernici pomiruju s Bogom i Crkvom” (RP 31). Iz toga je jasno da ovaj treći oblik predstavlja izvanredni, iznimni i uvjetovani način ispovijedanja.

Ovaj oblik ispovijedanja, iako izvanredan i ograničen, nije bez liturgijske, povijesne, crkvene i teološke osnove.

Još od početka pa do danas Crkva je, u hitnim slučajevima, kad pokornicima neposredno prijete smrtna opasnost, a za pojedinačnu ispovijed nema vremena, dozvoljavala i prakticirala skupno odrješenje pokajanim pokornicima koji to žele. Sv. Ciprijan, kad je 251. zaprijetilo progonstvo, naređuje biskupima svoje dijecelze neka daju odrješenje javnim pokornicima iako nisu izvršili svu pokoru, da bi se primanjem euharistije učvrstili pred progonstvom.¹ U Africi pred invazijom Vandala prestrašenim vjernicima dijelila se ispovijed i drugi sakramenti na brzinu, iako nisu izvršili pokoru, svjedoči sv. Augustin.² Posebna pastoralna briga Crkve već u prvim vijekovima bili su oni koji se nalaze „in extremis”, umirući. „Odbiti im pomirenje znači nadodati smrt smrti, jednako je ubiti dušu koja ga traži”, piše papa Celestin I. godine 428.³ Tako je već u III. stoljeću zavladao praksa da se umiruće pomiruje s Crkvom po sakramentu ispovijedi, a ako bi ozdravili, morali su se podvrći javnoj pokori.⁴ Ispovijed „in extremis” tako je bila prethodnica pojedinačne „privatne” ispovijedi koja je u VI. stoljeću zamijenila javnu pokoru.

1. Epist. 9, 44.

2. Epist. 228, 8.

3. Epist. 6, 2.

4. M. RIGHETTI, *Storia liturgica IV*, Milano 1959, 231.

Poznato je da se skupno odrješenje dijelilo vojnicima prije bitke, stradalnicima u slučaju brodoloma, potresa, požara ili koje druge iznenadne nesreće. S. Poenitenciarja je 6. II. 1915. dozvolila da vojnici koji su prije bitke dobili skupno odrješenje mogu primiti svetu pričest.⁵ Razumije se da su takva odrješenja vrijedila samo za one koji su se uistinu kajali za grijeh. Preporučivalo se da u takvim slučajevima svećenik glasno izmoli kratku formulu pokajanja i glasno dade odrješenje.

Sve do VI. stoljeća, kad je prevladala pojedinačna ispovijed, postojalo je samo jedno službeno crkveno slavljenje sakramenta pokore i pomirenja, javna pokora. Isključivanje grešnika iz crkvene zajednice, opominjanje grešnika i, poslije izvršene pokore, pomirenje grešnika vršilo se javno, ispovijed grijeha svećeniku na početku pokore vršila se tajno i pojedinačno, isto tako i odrješenje vršilo se pojedinačno, pojedinačnim polaganjem ruku i izgovaranjem formule odrješenja u jedini.

Liturgija Zapadne crkve poznaje samo pojedinačnu ispovijed grijeha. I oni koji su dobili skupno ili pojedinačno odrješenje u smrtnoj opasnosti, ukoliko bi ostali živi, dužni su se pojedinačno ispovjediti. U Istočnoj crkvi pak nije bilo svuda tako. Istočna pokornička liturgija, zapravo neke Crkve na Istoku imaju zajedničko i pojedinačno slavljenje sakramenta pokore i pomirenja. „I u obredima pojedinačne ispovijedi nalazimo tragove zajedničkih obreda koji su se vršili povezano sa slavljenjem euharistije ili časoslova”.⁶ U Bizantu pod utjecajem monaha koji su se nastanili u gradovima prakticirala se pojedinačna ispovijed. U nekim drugim gradovima, posebno u Egiptu gdje su se monasi povlačili u pustinju daleko od zajednice vjernika, prakticirala se skupna ispovijed. „Kopti, kao i Sirci i Armenci na početku liturgije mise, dok bi đakon ili svećenik s dimećim kadionikom prolazio crkvenom lađom, mrmljali su pod glas svoje grijeh; tamjan za njih ima očišćavajuću vrijednost. Poslije toga celebrant bi izgovarao formulu općeg odrješenja upravljenu Isusu Kristu”.⁷ „Na istoku postoje neke sirske, koptske i kaldejske anafore koje sadrže pokornički obred i formule odrješenja uz Očenaš. U njima, od IV. do IX. (a u Egiptu do XI.) stoljeća izričito se molilo i davalo oproštenje svih grijeha, ne samo onih koji su učinjeni iz slabosti ili neznanja, već također, kako vele iste formule, za one koji su učinjeni svjesno i voljno i koji su imali stvarnu težinu, uz uvjet da ne bi bili velika krimina (apostazija-idololatrija, ubojstvo i preljub) koji su podvrgnuti javnoj pokori. Ti su pokornički obredi sačinjavali 'opću' ispovijed grijeha koju je izgovarala zajednica ili đakon u njezino ime i skupno odrješenje, u deprekativnoj formi, koje bi izgovarao celebrant biskup”.⁸ „Crkve koje su se sjedinile s Rimom (malabarski i kaldejski kršćani) prihvatile su za-

5. AAS (1915) 72.

6. L. LIGIER, *Dimension personnelle et Dimension communautaire de la Pénitence en Orient*, u *La Maison Dieu* 90, 1967, 164-171.

7. M. RIGHETTI *ondje*, 279.

8. L. LIGIER, *Pénitence et Eucharistie en Orient*, u *Orient. Chr. Periodica* 29, (1963) 5-78.

padni oblik pojedinačne ispovijedi.⁹ „Da bi se točno vrednovalo teološko značenje tih tradicija, treba imati u vidu da u prepirci između Rima i tih Crkava, *različita pokornička disciplina nije nikada sačinjavala elemenat nesloge*“.¹⁰

Tridentinski sabor 1551. ustanovljuje da, po božanskom pravu, kršćanin koji je učinio smrtni grijeh treba ispovjediti sve i pojedine smrtne grijeha po broju i vrsti da bi dobio Božje oprostjenje i odrješenje (DS 1707). Taj pak zahtjev nije apsolutan, već je, ali samo s obzirom na neke, a ne na sve okolnosti, uvjetan. Prema nekim odredbama istog sabora, smatra se da sabor nije isključio mogućnost valjanog slavljenja sakramenta pomirenja i pokore bez pojedinačne ispovijedi smrtnih grijeha. Sabor je, naime, ustanovio da kršćanin koji je u smrtnim grijesima, a ima mogućnost da se ispovjedi („habita copia confessoris”), ne smije pristupiti euharistiji a da se nije prije ispovijedio (DS 1661). To isto vrijedi za svećenika koji mora slaviti euharistiju, a nema mogućnosti da se ispovjedi, može slaviti misu ali se mora što je moguće prije ispovjediti (DS 1647). Prema tome, ne samo da nije u suprotnosti s odredbama Tridentinskog sabora već se na njima temelji ovaj treći oblik slavljenja pokore i pomirenja i dozvoljen je, ali samo u nekim slučajevima i uz određene uvjete.

U XVII. stoljeću pojavilo se mišljenje da se zbog pomanjkanja vremena, dugog čekanja i velikog mnoštva vjernika dozvoli polovična ispovijed grijeha. Inocent XI. je 1679. odbacio taj razlog kao nedostatan (DS 2159). I ovaj novi oblik ispovijedi ne odobrava polovičnu ispovijed grijeha, već je upravo stoga, da ne bi bila polovična već cjelokupna, odgađa.

Budući da su svi sakramenti po klasičnom izrazu „sacramenta propter homines”, normalno je da se zbog pastoralnih razloga prilagode uvjetima vremena i duhovnim potrebama vjernika, ali uvijek u skladu „s izrazima pravog i istinskoga liturgijskog duha” (SC 37). U sakramentu pokore i pomirenja, toj drugoj dasci spasa, radi se o pomirenju grešnika s Bogom po Crkvi, a Crkva tu povjerenu „službu pomirenja” (2 Kor 5,18-19) vrši po svojim službenicima i postavlja uvjete koji se mijenjaju prema povijesnim promjenama ljudskih uvjeta. „Crkva je taj sakrament tijekom stoljeća vjerno slavila, doduše na različite načine ali vazda obdržavajući njegove bitne sastavne dijelove” (RP str. 5). Prisjetimo se kako je nekim elementima mijenjala mjesto. U prvim vremenima nije se moglo dobiti odrješenje prije nego se izvršila naložena pokora. U kasnijim vremenima odrješenje se davalo i prije izvršene pokore. U naše vrijeme, u ovom trećem obliku slavljenja i pokora i pojedinačno ispovijedanje teških grijeha obavlja se poslije skupnog odrješenja.

Prvi nagovještaj ovoga trećeg oblika slavljenja sakramenta pokore i pomirenja nalazi se u uputi sv. Penitencijarije od 25. III. 1944., koja dozvoljava skupno odrješenje i izvan smrtne opasnosti „kad se predviđaju teški i hitni slučajevi mo-

9. L. LIGIER, La Maison Dieu 90, ondje, 170.

10. P. SORCI, Rito della riconciliazione comunitaria, u Pastorale liturgica 4, 1974, 57.

nosti, utvrđeni od Ordinarija, zbog izvanrednog priliva pokornika, kad bi dugo morali ostati u stanju smrtnog grijeha, bez mogućnosti pristupa euharistiji".¹¹ To se najviše odnosilo na misijske krajeve.

Slijedio je Vatikanski II. koji određuje: „Neka se prerade obrasci pokore da jasnije izražavaju narav i učinak sakramenta” (SC 72).

Na traženje brojnih biskupa i zbog širenja pogrešnih teorija, poslije Vatikanskog II., započinje prerada, prilagodba i produbljavanje obreda ovog sakramenta. I dok se ovaj novi Red pokore pripremao, najviši ured Rimske crkve, Kongregacija za nauk vjere 16. VI. 1972. objavljuje Pastoralne norme o skupnom odrješenju. Taj dokumenat potvrđuje nauk i praksu Tridentinskog sabora; unaprijed odbacuje teorije koje idu za tim da se potvrdi opća ispovijed grijeha i zajednička pokora; točno objašnjava slučajeve nužnosti, to jest kada postoji opravdana moralna ili fizička nemogućnost pojedinačne ispovijedi, kada se može i uz koje uvjete podijeliti skupno odrješenje bez prethodne pojedinačne ispovijedi. Papa, komentirajući ovaj dokumenat, naglašava da je novost u tome što se ovo može primijeniti i na „razna mjesta misijskih zemalja ili na grupe osoba gdje se susreće slična nužnost”.¹² Norme ovog dokumenta primijenio je potpuno novi Red pokore. Novi Red pokore po odobrenju BKJ i potvrdom Sv. zbora za bogoštovlje za područje hrvatskog jezika stupio je na snagu 1974.

Osim u slučajevima smrtne opasnosti „može se katkad dogoditi zbog posebnih okolnosti da je dopušteno ili čak potrebno podijeliti skupno odrješenje većem broju pokornika bez prethodne pojedinačne ispovijedi” (RP 31). Slavljenje sakramenta pokore i pomirenja sa skupnim odrješenjem nije uveden stoga da se ukine pojedinačno ispovijedanje grijeha svećeniku Crkve. Ne radi se o tome da se mnogi odriješe, već da se postigne pravo obraćenje po kasnijoj pojedinačnoj ispovijedi. Radi se o tome da bi se pojedinačna i cjelovita ispovijed grijeha obavila „sicut decet”, „u prikladnom roku propisno” (RP 31) za dobro sakramenta i na duhovnu korist vjernika.

Općenito govoreći, posebne su okolnosti „ako je velika nužda, to jest kad je velik broj pokornika, a nema dovoljno ispovjednika da u prikladnom roku propisno saslušaju pojedinačne ispovijedi, pa bi pokornici — bez svoje krivnje — duže vremena bili lišeni sakramentalne milosti ili svete pričesti” (RP 31). To može biti slučaj ne samo u misijskim područjima, u trećem svijetu već i u nekim mjesnim crkvama.

Skupno slavljenje ovog sakramenta ma kako pokazivalo da vjera nije privatna stvar, ma kako očitovao komunitarnu dimenziju grijeha i njegov javni značaj, i da se treba, kao u prvoj Crkvi, javno priznati grešnim *ostaje uvijek izvanredan* a nikako redovit način ispovijedanja. „Samo u slučaju nužde i ozbiljne potrebe može se podijeliti skupno odrješenje”, naglašava biskupska sinoda 1983.¹³ jer taj na-

11. AAS 36, (1944), 155-156.

12. AAS 64, (1972), 510-514.

13. Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije 1. (1984), 12.

čin može u sebi kriti i donijeti izvjesne *opasnosti i zloupotrebe*. Tu se može kriti opasnost relativiziranja ispovijedi u očima vjernika i klera; opasnost liberalizma koji teži da oduzme svaku težinu drame grijeha; može pogodovati bezosobljavanju i kolektivizaciji čovjeka; poticati komoditet; a „u našim prilikama urodilo bi zanemarivanjem individualne ispovijedi kod vjernika, a možda bi oslabilo i svijest velike dužnosti ispovijedanja kod svećenika, te otvorilo vrata moralnom laksizmu”.¹⁴ U nekim mjestima gdje se prakticirao samo ovaj način ispovijedanja pokazalo se da optužba za grijeh postaje sve više marginalna, popravak manje vjerovjatan, odgoj savjesti problematičan, a stvarna korist skupnog odrješenja bez pojedinačne ispovijedi pokazala se sumnjivom. Zbog tih razloga papa „Ivan Pavao II. oštro je osudio zlouporabu općeg odrješenja koja se protivi jasnim propisima novog Kodeksa. Tu zlouporabu Papa je nazvao 'atentatom na istinsko dostojanstvo sakramenta pokore'”.¹⁵

Da bi se izbjegle opasnosti i zlouporabe, novi Red pokore i crkveni zakonik određuje: „*Donijeti sud* da li postoje norme koje zakon zahtijeva, *spada na dijecezanskog biskupa*, koji, promotivši kriterije sukladno s ostalim članovima biskupske konferencije, može odrediti slučaj takve nužnosti” (kan. 961/3). Naši su biskupi 13. XI. 1972. ustanovili „da u nas ne postoje za sada uvjeti koje je donio crkveni dokumenat, pa prema tome nema mjesta za podjeljivanje zajedničkog odrješenja”.

Skupno odrješenje bez pojedinačne ispovijedi „*nije dopušteno* u slučaju kad je doduše velik broj pokornika, ali ima *dovoljno ispovjednika*, kao na primjer prigodom velikih svetkovina ili hodočašća” (RP 31; kan. 961/2). Bilo bi suprotno nakani Crkve ako bi sami svećenici prouzročili takve velike nužde. Da se to ne dogodi, svećenici se trebaju prigodom velikih skupova ili hodočašća ponajprije staviti na raspolaganje vjernicima za ispovijedanje, a ne angažirati se svjetovnim poslovima koje mogu obavljati đakoni ili svjetovnjaci, kao što su administrativni poslovi, popisivanje misa i milodara itd. „Nije pravo da mi ostavimo riječ Božju pa da služimo za stolovima” (Dj 6,1 sl.), za to ima drugih.

Posebno važan uvjet za valjanost skupnog odrješenja je da svaki pojedini pokornik osobno *odluči da će u dužno vrijeme ispovijediti teške grijeh* koje, sada ne može ispovijediti (kan. 962). Dakle, *ispovijed teških grijeha se ne ukida već samo odgađa*, odnosno *premješta* poslije odrješenja da bi se mogla kasnije obaviti na prikladan način. Zahtjevne riječi Crkve „da (ispovjednici) u prikladnom roku propisno saslušaju pojedinačne ispovijedi” (RP 31) nisu marginalne već naglašene riječi, važni uvjet da se „*sicut decet*” u svoje vrijeme ostvari ispovjedni dijalog koji uosobljuje milost oprostjenja. Odrješenje „*sicut decet*” može se dati samo kad je u dijaloškoj suradnji ispovjednik upoznao stanje grešnika i stvorio sud o zrelosti njegove dispozicije. To se pak ne može postići kad se zbog mnoštva pokornika pomanjkanja vremena i svećenika radi na brzinu. S premještanjem pojedinačne

14. BKJ. Pastoralna pouka o pomirenju za vjernike 1976, 15.

15. Vještak đakovačke biskupije, ondje, 12.

ispovijedi želi se nadvladati usko individualno poimanje grijeha, da se kršćanska duhovnost ne bi zatvorila u uske horizonte i da bi kršćani shvatili da grijeh, ma kako bio tajan, ima svoj komunitarni eklezijalni i društveni značaj. Premještanje osobne ispovijedi zahtijeva i duhovno dobro pokornika. Sakramenti nisu samo komunitarni. Svaki je sakrament izravni osobni susret s Kristom. Svaki se sakrament prima osobno, a ne skupno. Vrijednost pojedinačne ispovijedi je nezamjenjiva. Nikakva skupnost ne može zamijeniti čovjeka u njegovom osobnom obraćenju, njegov osobni mistični susret s božanskim Ti, a bez osobnog angažiranja nema ni pravog obraćenja. Osobna ispovijed grijeha korisna je i s antropološkog vidika suvremenog čovjeka. Čovjek se „u anonimnoj civilizaciji mase osjeća uvijek sve više bezosobljenim i manje slušanim. To je duboka bolest suvremenog čovjeka koja se liječi samo u klinici Duha Svetoga”¹⁶ u osobnoj ispovijedi i konačno oporavlja i ozdravlja u sakramentu života, u euharistiji.

U osobnom susretu u ispovijedi svećenik je „vidljivi svjedok dostojanstva svakog kršćanina”, veli Ivan Pavao II. To dostojanstvo u ispovijedi doživljavaju, nastavlja Papa „posebno oni najsiromašniji, za koje naše nemirno i brzo društvo nema vremena, osjećaju u svećeničkoj ispovjedničkoj službi da Crkva prihvaća svakoga pojedinca istom osobnom ljubavlju kao Krist, poštuje ga i sluša. Općeniti savjeti i anonimne upute nisu nikakva pomoć protiv osobne i neprenosive drame grijeha”.¹⁷ Sve govori u prilog nezamjenjivosti pojedinačne ispovijedi, pa se upravo stoga individualna ispovijed grijeha premješta da bi joj se, bez užurbanosti i mehanicizma, rezerviralo više dijaloškog prostora i vremena. To premještanje zapravo je proširenje sakramenta pokore i pomirenja da bi u pokorniku kroz dijaloško suočenje i uz pomoć ispovjednika sazrelo obraćenje srca i povratak Bogu.

Svatko kome su skupnim odrješenjem otpušteni teški grijesi *dužan ih je što prije pojedinačno ispovijediti*, ali svakako prije nego će ponovno primiti skupno odrješenje. „I za njih, naime, vrijedi zapovijed koja naređuje svakom kršćaninu da barem jednom na godinu mora osobno ispovjediti svećeniku sve svoje teške grijeha koje nije pojedinačno ispovjedio” (RP 34). Grešnik koji se u svojoj nutrini savršeno pokajao za svoje teške grijeha i tako od Boga dobio oprostjenje nije zbog toga oslobođen od individualne ispovijedi. Kad se radi o ponovnom pomirenju pokornika koji se svojim grijesima odijelio od Crkve, od njega se po apostolskoj praksi i dosada neprekinutom običaju Crkve zahtijeva osobno priznanje grijeha pred svećenikom. S tim, što grešnik dolazi ovlaštenom zastupniku Crkve, jasno izražava svoj duh obraćenja. S druge pak strane to mu pomaže da se odlučnije udalji od grijeha i produbi svoju spremnost na pokoru. O prevažnoj obavezi da se poslije skupnog odrješenja mora pristupiti pojedinačnoj ispovijedi voditelj skupnog odrješenja *mora ozbiljno upozoriti pokornike*.

16. E. LODI, *La penitenza sacramentale*, u *Pastorale liturgica* 6 (1972), 383.

17. *Vjesnik đakovačke biskupije*, ondje, 12.

Svi koji sudjeluju u skupnom odrješenju moraju u svojoj nutrini, kao i pri individualnoj ispovijedi, biti prikladno raspoloženi. To pravilno raspoloženje neophodno traži *osobno kajanje za grijeha i osobno obraćenje srca*. To ujedno uključuje i odluku da više neće griješiti i nakanu da će se popraviti, nadoknaditi štetu i eventualnu sablazan. Tu do velikog izražaja dolazi osobno pokornikovo angažiranje, osjećaj vjere i njegova duhovna zrelost. Stoga pokornik treba imati barem nesavršeno pokajanje i odluku više ne griješiti. Pokajanje je apsolutni uvjet i ne smije nikada uzmanjkati. Bez pokajanja nikakvo odrješenje ništa ne pomaže. Ispovijed grijeha pred svećenikom može se odgoditi ili uzmanjkati, ali pokajanje ne može se nikada ničim nadomjestiti niti odgoditi.

Obred pomirenja više pokornika bez prethodne pojedinačne ispovijedi grijeha sličan je, osim nekih pojedinosti, obredu pomirenja više pokornika s pojedinačnom ispovijedi i odrješenjem (RP 35; 60-66).

Poticaj. Nakon homilije, a može i u samoj homiliji, treba upozoriti i potaknuti one koji žele primiti skupno odrješenje na bitne uvjete da bi mogli postići oprostjenje. Pozvati ih da probude što dublje pokajanje, stvore odluku ne griješiti više, popraviti učinjeno zlo i izvršiti pokornička djela.

Posebno treba im naglasiti da svaki onaj koji je svjestan teških grijeha treba te grijeha pojedinačno ispovjediti u kasnijoj osobnoj ispovijedi svećeniku.

Nakon toga, svima naložiti neku vrstu zadovoljštine ili pokornička djela. Potaknuti ih da sami samostalno, iako neobavezno, dobrovoljno odluče da će izvršiti posebne čine pokore razmjerno prema svojim grijesima.

Opće priznanje grijeha. Na poziv svećenika, nekim vanjskim znakom, naklonom glave ili klečeći, prema običaju mjesta, javno pred vjerničkom zajednicom priznaju svoju grešnost i želju za oprostjenjem. Pritom glasno moleći ili pjevajući priznaju svoju grešnost odgovarajućom pjesmom (npr. „Ja se kajem”) ili obrascem opće ispovijedi (npr. Ispovijedam se). Iza toga obavezno se moli ili pjeva molitva Gospodnja.

Skupno odrješenje. Skupno priznanje grešnosti slijedi skupno odrješenje. Svećenik ispruži ruke nad pokornike, što označuje pomirenje po Duhu Svetome, i izgovara formulu odrješenja u množini. Ukoliko je prisutno više svećenika i oni zajedno s predsjedateljem polažu ruke nad pokornike, ali formulu izgovara samo predsjedatelj. Najprije izgovara daljnju formulu odrješenja. To je trodjelna molitva u kojoj se obraća trima božanskim osobama, svakoj pojedinačno. Te molitve sažeto sadrže svetopisamske misli koje bitno izražavaju radosnu vijest spasa, opravdanja i otpuštenja grijeha. Na svaki pojedini molitveni zaziv pokornici odgovaraju: Amen.

Iza tih molitava odrješenje se zaključuje odlučnim riječima: „I ja vas odrješujem. . .” (RP 62).

Slavljenje se zaključuje uzdavanjem hvale Božjem milosrđu prikladnim hvalospjevom, blagoslovom svećenika i otpustom kao pri drugom obliku slavljenja pokore, ali bez zaključne molitve (RP 63).

Ne treba posebno naglašavati da za ovaj oblik sakramenta pokore i pomirenja, ukoliko se iz nužnosti obavlja, treba vjernike ozbiljno poučiti, pripremiti i animirati da stvarno dožive zbilju sakramenta. Sam obred treba obaviti dostojanstveno i ozbiljno, sa što većom sakramentalnom i liturgijskom sviješću i duhom pokore.

7. Mjesto slavljenja sakramenta pokore i pomirenja

Slavljenje sakramenta pomirenja i pokore sve dok se prakticirala javna pokora, slavilo se javno i pred zajednicom u crkvama. Kad se pak počela prakticirati privatna pokora, ona se obavljala u kući svećenika, a završavala u crkvi pred oltarom.¹⁸ Pariška sinoda 829. odredila je da se redovnice ispovijedaju samo u crkvi pred oltarom i u prisustvu svjedoka koji moraju stajati toliko udaljeni da se ne čuje razgovor. To je u X. stoljeću postalo općenito pravilo¹⁹ vjerojatno i za ostali ženski svijet. Ispovijedalo se i u crkvama. Da se ispovijedalo u crkvi, i to pred nekim oltarom, svjedoče molitvene formule koje je izgovarao pokornik. Česta formula je bila: „Ispovijedam se. . . pred ovim svetim oltarom”, kao i neke sačuvane freske koje prikazuju pokornika kako uz oltar kleči pred svećenikom.²⁰ Svećenik bi sjedio na pokretnom, otvorenom sjedištu bez pregrade u direktnom kontaktu s pokornikom. Taj stav diktirao je obred odrješenja pri kojem je svećenik stavljao ruke na glavu pokornika. Pokornik bi sjedio ili klečao pred ispovjednikom, a odrješenje bi primao klečeći. Da bi ispovjednik mogao uspostaviti prikladan odnos s pokornikom i obavljao uzvišenu djelatnost odrješivanja, smatralo se da njegov stav pri izricaju presude i odrješivanja treba biti sljedeći. Prve nepokretne i uza zid crkve pričvršćene ispovjedaonice, ali još uvijek otvorene pogledu vjernika, pojavljuju se u XIV. stoljeću. Sv. Karlo Boromejski (+ 1584.) određuje da u njegovoj biskupiji svaka crkva treba imati sa dvije strane zatvorene ispovjedaonice, a između ispovjednika i pokornika treba biti izbušena limena rešetka. Kad je sakrament pokore i pomirenja počeo gubiti svoj komunitarni značaj i smatralo ga se osobnim privatnim činom između pokornika i ispovjednika, pojavile su se sa svih strana zatvorene ispovjedaonice. U vrijeme baroka pravile su se veličanstvene, monumentalne, nadsvođene, trodjelne ispovjedaonice ukrašene pokorničkim simbolima. Tridentinski sabor odobrava zatvorene ispovjedaonice s rešetkama, a Pavao V. ih je 1614. propisao kao obavezne za svu Crkvu.

U pretkoncilskom liturgijskom gibanju počelo se sve više zagovarati da se uz klasične ispovjedaonice predvidi i posebna prostorija gdje se može, bez ikakvih smetnja, na stvarno ljudski način raspravljati o svemu što se tiče ljudske savjesti. Novo pokoncilsko zakonodavstvo prihvatilo je tu sugestiju. „Sakrament poko-

18. M. RIGHETTI, ondje, 474.

19. M. RIGHETTI, ondje 305.

20. M. RIGHETTI, *Storia liturgica I*, Milano 1964, 474-475; M. RIGHETTI, *Storia liturgica IV*, 305.

re neka se obavlja na mjestu i sjedištu što su pravom određeni", određuje novi obrednik (RP 12). Crkveno pak pravo kaže: „Vlastito mjesto za sakramentalno obavljanje ispovijedi jest crkva ili oratorij.” Ujedno prepušta biskupskim konferencijama da odrede gdje će biti mjesto ispovijedanja i preporučuje da na vidljivom mjestu bude ispovjedaonica s učvršćenim rešetkama, kojima se mogu koristiti vjernici koji to žele (kan. 964). Naša je biskupska konferencija odredila da u svakoj crkvi bude barem jedna ispovjedaonica s čvrstim rešetkama i da se, po mogućnostima, u bogoslužnom prostoru uredi posebno i prikladno mjesto gdje bi se mogla obavljati ispovijed u slobodnom razgovoru, a pokornik bi mogao, po svojoj želji, sjediti ili klečati.²¹

„Ispovijedi neka se ne vrše izvan ispovjedaonice, osim iz opravdanog razloga”, veli novi Kodeks (kan. 964/3). Slijedeći našu tradiciju, naši biskupi vele da se može ispovijedati „na svakome mjestu koje je prikladno za obredni čin”.²² Neki smatraju da se zbog posebnih okolnosti vjernika može katkad ispovjediti pokornika na cesti koja se tako pretvara u milosni put u Emaus. U svakom slučaju bilo da se ispovijeda u crkvi, bolesničkoj sobi, na cesti itd. nikad se ne smije previdjeti da se pokornik susreće s predstavnikom Crkve i s Kristom njezinom Glavom. Budući da je ispovijed komunitani čin, *najprikladnije* je da se obavlja na takvim *mjestima koja su povezana sa zajednicom vjernika*, koja će „pogodovati ozbiljnosti sakramentalnog čina”,²³ i da u isto vrijeme bude osigurana apsolutna diskrecija ispovjednog razgovora. Mjesto treba biti funkcionalno, to jest tehnički i psihološki prikladno za ljudski međusobni razgovor. Vjernicima treba omogućiti slobodu izbora, da izaberu ono mjesto koje bolje odgovara njihovu senzibilitetu. Ako žele anonimnost, da se ispovijedaju preko rešetaka, ako žele otvoren razgovor, u za to određenoj prostoriji. „U našim crkvama moramo zadržati stare ispovjedaonice s rešetkama. Možemo ih preurediti, dotjerati, modernizirati ali ukloniti — ne”.²⁴ Tako ih preurediti da se može razgovarati bez jedva čujnog šapata, iznutra ih osvijetliti barem ondje gdje je svećenik da pokornik vidi njega, njegove kretnje polaganja ruku i križanja. Što se tiče posebne prostorije „to može biti sakristija, posebna soba kraj crkve, dvorana za vjeronauk, ili bilo koji prostor što odgovara normama i uvjetima za vršenje obreda”.²⁵ Ispovjedni prostor treba biti jednostavan, čist i dobro osvijetljen. „Ispovjedni prostor je mjesto pokore i za pokoru. Stoga ne dolaze u obzir nikakvi divani, niti kakav mondeni konfort”.²⁶ Stolice za svećenika i pokornika, stolić, raspelo i klecalo. „Pokornik može sjediti i govoriti; klekne ili stoji kad izgovara pokajničku molitvu i kad se podjeljuje odrješenje. Takav je prostor kod novih crkava najbolje urediti pri ulazu”. Ako se vrši obred zajedničkog slavljenja sakramenta ispovijedi,

21. Službene vijesti BKJ, br. 2, 1984, 3-4.

22. BKJ, Uputa o pomirenju za svećenike 1976, 21.

23. BKJ, Uputa za svećenike, ondje, 22.

24. Ž. BEZIĆ, Stare i nove tajne, Makarska 1979, 118.

25. BKJ, Uputa za svećenike, ondje, 22.

26. Ž. BEZIĆ, ondje, 119.

unaprijed se treba pobrinuti da se dobro rasporede mjesta za ispovjednike vodeći pritom računa o tajnosti pojedinačnog optuživanja a i o stanovitoj simetriji.²⁷

8. Vrijeme slavljenja sakramenta pokore

„Neka ispovjednik vazda bude pripravan da ispovjedi vjernike kad god to od njega razložno zatraže” (RP 10). Ne samo ispovjednik već „svatko kome je po službi povjereno dušobrižništvo dužan je voditi brigu da se ispovjede vjernici koji su mu povjereni, koji to razborito traže, i da im se omogući pojedinačna ispovijed u određene dane i vrijeme koje im je pogodno”, precizira novi Kodeks (kan. 986/1). I ne samo dušobrižnik koji je dužan ispovijedati po službi već i svaki svećenik dužan je iz ljubavi, a posebno u hitnim slučajevima ispovjediti vjernike, a u smrtnom slučaju svaki pa i suspendirani svećenik (kan. 986/2), to može izvršiti.

Biti uvijek spreman za ispovijedanje je posve naravna obaveza dušobrižnika, pastira, svećenika. Svećenik je po svojoj situaciji usred Božjeg naroda „djelitelj Božjih tajna”, on je ne samo „persona orans” već i „persona absolvens”. Njegova profesija ga obavezuje da u *svako vrijeme* bude spreman, a i radostan da „one koji su pali pod vlast Zloga” (Dj 10,38) što prije oslobodi, da duhovne mrtvace uskrsava i tako bude donosilac života i Kristove radosne vijesti. Ne prihvatiti spremnog pokornika kad on to prikladno traži, znači uskratiti mu radost milosnog života.

Pomirenje pokornika nije ograničeno nikakvim zabranjenim vremenom, „može se slaviti u svako doba i svakoga dana” (RP 13). Crkva želi vjernicima olakšati, a ne otežati pristup sakramentima. „Ipak je prikladno da vjernici znaju dan i sat kada je svećenik prisutan za vršenje te službe” (RP 13). Kao što je normalno da se misa celebrira u redoviti sat, tako treba ustanoviti i pogodan tjedni dan i sati koji je rezerviran za sakramenat pomirenja. Svaka župna zajednica treba u dogovoru s vjernicima odrediti svima prihvatljivo vrijeme i to oglasiti na oglasnoj ploči. Tako će se spriječiti da se pojedinim vjernicima posveti premalo vremena, a vjernici neće morati dugo čekati. Što se tiče vremena, treba posebno voditi računa o godišnjacima, djeci i onima koji se prigodimice ispovijedaju, te o posebnim prilikama kad se upriličuje zajedničko slavljenje sakramenta ispovijedi. U prigodama jakih liturgijskih vremena, adventa, korizme, vigilija velikih blagdana, hodočašća treba biti više ispovjednika da se ne gubi mnogo vremena u čekanju reda.

Nije prikladno gomilati sakramente. Dostojno slavljenje svakog sakramenta pa i sakramenta pokore zahtijeva *posebnu psihološku klimu i vrijeme*. Stoga ispovijedanje prije mise nije najprikladnije vrijeme. Još je *neprikladnije ispovijdati preko mise*, jer se davanja različita slavlja ne mogu staviti jedno uz drugo. Istovre-

27. J. GELINEAU, Pastoralna teologija liturgijskih slavlja, Zagreb 1973, 531.

meno slaviti misu i ispovijed značilo bi pomanjkanje poštovanja prema misi. Ispovijedati za vrijeme mise znači usmjeriti pažnju i koncentraciju na drugo. Svakome je očito kako je neprikladno kad se za vrijeme mise stvaraju gužve oko ispovjedanice mjesto okupljanja oko oltara.

Crkva dobro zna za povijesnu i teološku povezanost sakramenta pokore i euharistije, ipak veli: „Neka se vjernici privikavaju da pristupaju sakramentu pokore *izvan misnog slavlja*” (RP 13). To Crkva posebno naglašava u posljednje vrijeme, osobito naglašava da se slavljenje sakramenta pokore ne umeće u misu. To čini zbog toga što je zabrinuta da se ne bi pobrkali učinci dvaju sakramenata, i osim toga jer su „mnogi počeli smatrati da je opće odrešenje na početku mise dovoljno za oprostjenje grijeha i bez verifikacije tog oproštenja od strane Crkve”.²⁸ To bi bilo odveć lakoumno shvaćanje sakramenta pokore, a jednostavni uopćeni izrazi ne bi mogli garantirati ozbiljnost obraćenja. Radi se o temeljnim značenjima različitih sakramenata: euharistija je znak žrtvene gozbe, a ispovijed je znak obraćenja i pokore grešnika. Važnost i plodonosnost ispovijedi traži posebno vrednovanje. Stoga „neka se vjernici ustrajno privikavaju na to da k sakramentu pokore pristupaju izvan mise, osobito u određene sate, kako bi se obavljanje ispovijedi odvijalo u miru i uz istinsku njihovu korist, i da im to ne smeta u aktivnom sudjelovanju u misi”.²⁹ Ima psihološki uvjetovanih pokornika koji idu u ispovjedanonicu baš kad se u crkvi pjeva i svira da lakše izgovore grijeha. Zbog uobičajenosti ili zbog današnjega ubrzanog vremena nije možda svuda prikladno prekinuti s praksom ispovijedanja preko mise, ali svakako na tome treba inzistirati. Ako se već mora ispovijedati preko mise, treba prekinuti ispovjedni dijalog kad se u misi vrše bitni čini, npr. posvećenje, i na to upozoriti pokornika.

9. Propisana odjeća za slavljenja sakramenta pokore

Naravno je da osoba koja vrši bogoštovlje Crkve bude odjevena u skladu s funkcijom koju obavlja i da vidljivo izrazi ono što čini. Kao što je pri dijeljenju svakog sakramenta djelitelj sakramenta zaodjeven u ruho koje je sukladno sa sakramentom, tako i djelitelj sakramenta pokore treba biti odjeven u odgovarajuće liturgijsko ruho. Tako se na vanjski način izražava pokorničko otajstvo koje se slavi. Ruho ima svoju znakovitost, smisao, funkcionalnost i svrhovitost. Ruho je znak bogoštovlja, svetom činu daje dostojanstvo, a kod vjernika budi i stvara asocijaciju svetoga i uzdiže ih u promatranje viših stvarnosti. Sve te karakteristike ni u slučaju ispovijedi nisu nikako suvišne. Božje milosrđe zaslužuje da bude proglašeno bar s minimumom svečanosti.

28. M. KIRIGIN, *Konstitucija o liturgiji*, Zagreb 1985, 275.

29. Sv. Kongregacija obreda, *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, Zagreb 1967, 25.

Sveto ruho je i znak razlikovanja svetoga od profanoga jer liturgijski čini nadilaze profani život. Ispovjedno ruho svojom znakovitošću bolje dozivlje u svijest vjernika da se radi o bogoštovnom činu u kojem svećenik dijeli odrješene, ali ne kao privatna osoba, već kao zastupnik Crkve i Kristov predstavnik. Kao distinktivni znak vlasti odrješivanja od XIII. stoljeća propisana je štola. Štola bi nekoć ispovjednik stavljao na rame pokornika, a on bi pri oprostaju ljubio njezin okrajak.³⁰ Dakle, sama narav čina zahtijeva da „u svim redovitim slučajevima ispovjednik mora biti propisno odjeven (zbog poštovanja vjernika i samog obreda). *Civilno ruho* ne dolazi u obzir, osim u izvanrednim slučajevima.”³¹ Sv. zbor za bogoštovlje odlučno kaže: „Uopće se zabranjuje služiti misa i obavljati drugi sveti čini, npr. rukopolagati kod ređenja ili dijeliti druge sakramente ili blagoslivljati, sa samom štolom preko građanske odjeće.”³² „Taj propis Sv. kongregacija za bogoštovlje nikad nije opozvala, niti namjerava opozvati, ni u obredima općeg karaktera, niti u partikularnim indultima.”³³ Sv. Kongregacija za sakramente i bogoštovlje tvrdi da je „napuštanje liturgijskog odijela gubitak osjećaja za sveto, to je „pravo krivotvorenje katoličke liturgije”.³⁴ Sv. Toma pak veli: „Krivotvoritelj je tko u ime Crkve Bogu iskazuje štovanje suprotno načinu što ga je Crkva božanskom vlašću ustanovila te je u njoj u običaju.”³⁵

Uobičajena je liturgijska odjeća za dijeljenje sakramenta pokore svećenički talar s kotom i ljubičastom štolom ili alba sa štolom. Novi Red pokore kaže: „Glede liturgijske odjeće u slavljenju pokore nek se održavaju propisi koje određuje mjesni ordinarij” (br. 14). „Naši ordinariji pak vele: 'Bilo bi uputno da svećenik redovito slavi ovaj sakrament obučen u roketu ili barem sa stolom' (UPS 23). Dakle, minimalni zahtjev je – svećenički kolar i štola.”³⁶

Zaključak

Sakramentat je pokore i pomirenja *radosni događaj spsenja*. Ispovijeda se da bi se živjelo i pjevalo životu. Što to znači kaže nam pokajani i obraćeni David:

„Blagoslivljaj Gospodina, dušo moja,
i sve što je u meni, sveto ime njegovo!
Blagoslivljaj Gospodina, dušo moja,
i ne zaboravi dobročinstva njegova:
on ti otpušta sve grijeha tvoje,
on iscjeljuje sve slabosti tvoje;

30. M. RIGHETTI IV, ondje, 306.

31. Ž. BEZIĆ, ondje, 119.

32. III. uputa o liturgiji, br. 8c.

33. A. BUGNINI, u Notitiae 97, 1974, 307.

34. Sv. kongregacija za sakramente i bogoštovlje, Neprocjenjivi dar, Zagreb 1980, 46.

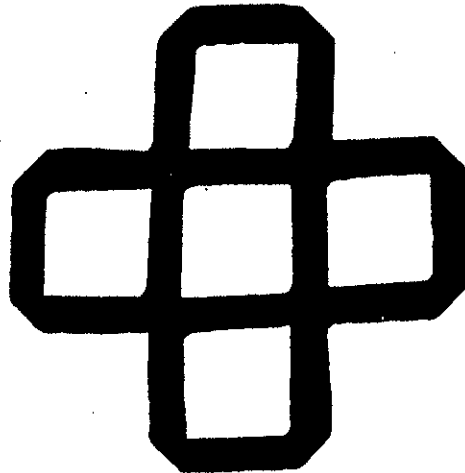
35. Summa Theologica, 2,2. q. 93, a 1.

36. Ž. BEZIĆ, ondje 120.

on ti od propasti čuva život,
kruni te dobrotom i ljubavlju;
život ti ispunja dobrima,
ko orlu ti se mladost obnavlja.” (Ps 103,1-5)

Kakva čuda milosti i duhovnu radost donosi sakramenat pokore, najljepše pokazuju „Ispovijesti” sv. Augustina. Pomislimo samo na njegov osvrt na opaku mladost:

„Hoću da se podsjetim na prošle svoje sramotne i putene pokvarenosti duše svoje, ne zato što bih ih ljubio, nego da uzljubim tebe, Bože moj. Iz ljubavi prema tvojoj ljubavi činim to, dozivajući u pamet svoje preopake putove u gorčini svoga sjećanja, da mi ti postaneš sladak, slasti neprijevarna, slasti sretna i sigurna, ti koji si sabrao razderane dijelove moga bića kad sam se od tebe jedinoga okrenuo i iščezao u tisuću ispraznosti”.³⁷



37. A. AUGUSTIN, Ispovijesti, Zagreb 1973, Gl. I, 1, 31.